

СПЕЦИФІКА ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ “FREEDOM” У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ)

У статті зроблено спробу аналізу політичної системи Великобританії як феномену демократичної форми правління, на базі якого відбувається дослідження специфіки вираження лінгвокультурного концепту “freedom” у нормативних документах зазначеної держави, які характеризують стан вираження свободи в англійському суспільстві.

Ключові слова: політичний дискурс, концепт, демократія, незалежність, монархія.

Розвиток і творення будь-якої держави залежить від рівня еволюції суспільства, від представників народу в правлячих колах. Мета кожного політика – отримати та вберегти владу, змушуючи електорат повірити свою волю обранцю. Основою політичних стратегій і засобів маніпуляції зазвичай є ораторське мистецтво, тобто слово.

Обрана форма правління країни наносить динамічний відбиток на політичні погляди населення. Будь-який концепт розвивається в мовному середовищі, залежачи від досвіду й умов проживання багатьох поколінь. Частотність уживання концепту визначає його актуальність і важливість у суспільному житті, показуючи волю та бачення громадянами у визначенні політичного розвитку своєї країни. Відштовхуючись від прагнень електорату, політики формують, складають промови, агітаційні програми, законодавчі проекти, акти, державоутвреджувальні документи, використовуючи умотивовані концепти, одним з найголовніших з яких є “FREEDOM”, зокрема для вестмінстерської політичної системи Великої Британії, що і становить **актуальність** даної розвідки.

Глобалізація політичних процесів і підвищення ролі політики в житті громадян і кожної особистості поступово почали привертати увагу до концептів, якими вдало оперують і користуються в політичному дискурсі. Вивченням концепту взагалі в когнітивній лінгвістиці за різними аспектами (логіко-філософський (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге), власне-філософський (Ж. Дельоз, Ф. Гаватарі), лінгвістичний (В. Гак, В. Звєгінцев, Л. Резніков, О. Тараненко, П. Чесноков), лінгвокультурологічний (А. Вежбицька, Д. Гудков, І. Захарченко, Л. Іванова, В. Іващенко, В. Красних, В. Маслова), когнітивний (В. Дем’янков, О. Кубрякова, З. Попова, І. Стернін), психолінгвістичний (О. Залевська, О. Селіванова, В. Старко, О. Цапок, І. Штерн, Л. Лисиченко) і літературно-культурологічний (Л. Грузберг, Л. Іванова, О. Кагановська)) розпочато новий виток у розумінні природи мови як соціального витвору. Політичний дискурс як рушійна сила у формуванні свідомості електорату, напрямок руху держави неодноразово підлягав детальному аналізу. Так, певні питання політичного дискурсу тією чи іншою мірою піддавались вивченню і дослідженню в працях науковців різних країн. Зокрема, зустрічаємо сучасні роботи вітчизняних і зарубіжних учених у лінгвістиці тексту й теорії дискурсу (Р. Водак, Т. ван Дейк, П. Серіо, В.В. Богданов, Б.М. Гаспаров, М.Л. Макаров, В.І. Карасик, А.Г. Баранов, В. Дікман, У. Холлі), когнітивній лінгвістиці (Дж. Лакофф, Ч. Філлмор, О.С. Кубрякова, А.Н. Баранов, В.В. Червоних), соціолінгвістиці (Л.П. Крисін, Н.Б. Мечковська), лінгвокультурології (Ю.О. Сорокін, Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, Н.А. Купина, В.І. Жельвіс) та ін. Незважаючи на наявність значної кількості спеціальних досліджень і певних здобутків у розв’язанні завдань теоретичного і практичного характеру, багато аспектів політичного дискурсу залишаються дискусійними.

Дослідження концепту посідає визначне місце в розумінні й аналізі політичного дискурсу. Керуючись визначенням В.Ф. Новодранової [2006; 389], розуміємо концепт як культурно-марковану і світоглядно-орієнтовану смисловою одиницю, яка є продуктом колективного мислення, що зберігається у свідомості мовної особистості та об’єктивована за допомогою мовних засобів. На нашу думку, це визначення широко розкриває суть поняття і пояснює природу виникнення досліджуваного явища, акцентуючи увагу на тому, що в процесі пізнання інформація про навколишню дійсність узагальнюється (концептуалізується) до рівня концепту.

Отже, виходячи з вищесказаного, зазначимо **мету** нашого дослідження, а саме – аналіз специфіки вживання концепту “FREEDOM” у політичному дискурсі Великої Британії, його вплив на розвиток Вестмінстерської політичної системи на матеріалі законодавчих документів. Поставлена мета передбачає виконання відповідних **завдань**: 1) розгляд фактичного матеріалу (частотність вживання концепту “FREEDOM” у правових документах); 2) аналіз Вестмінстерської системи правління, її специфіки; 3) визначення специфіки вираження концепту “FREEDOM” у політичному дискурсі Британських островів.

Визначення концепту “свобода” за давніх часів хвилювало багатьох філософів, лінгвістів і кожну особистість. Англійський відповідник “FREEDOM” і його основні синонімічні еквіваленти “liberty”, “democracy”, “independence” і похідні від них у тлумачних словниках пояснюються як “the condition of being free of restraints; personal liberty, as from slavery, bondage, serfdom, etc.” [Collins Harper 2003: 236], а отже, позначення вільного стану (не рабом чи ув’язненим); мати свободу дій і законні чи політичні права як громадянин; бути політично незалежним від зовнішнього домінування; права чи свободи, які гарантовані конституцією; мати право і можливість робити, що хочеш, без контролю чи обмежень з боку будь-кого; певне

законне право (як, наприклад, свобода слова) [Hornby 2001; Longman Pearson 2000; Webster's Collegiate Dictionary 1986].

Зв'язок тлумачення досліджуваного явища зі специфікою вираження в політичній системі (а саме – у нормативних документах, передвиборчих агітаціях), його побутування у свідомості громадянина як ключового концепту становить значний інтерес як для маніпулятивних стратегій у політиці, так і для окреслення концептуальної картини світу англійців загалом. Багаторічна історія та традиція англійської держави продукували неоднозначний вид політичної системи – парламентську монархію. Незважаючи на повну назву країни (Об'єднане королівство Великої Британії та Північної Ірландії), яка налаштовує на сприймання її як федерації, чинне законодавство регламентує її як унітарну державу. Так, система була найменована Вестмінстерською й обрана за форму правління іншими країнами.

Цікавим фактом у політичній системі Британських островів є відсутність єдиного конституційного документу, який би увібрав у себе чинні права, свободи та обов'язки громадянина королівства. Розділяють лише законодавчі акти, серед яких є писані (Акти Парламенту та судейські рішення) та неписані (конституційні звичаї). Головним аргументом сучасних партій у передвиборчому дискурсі стає об'єднання, формулювання та закріплення у письмовому вигляді конституційного статуту. Зустрічаємо в ліберал-демократів: “*Introduce a written constitution. We would give people the power to determine this constitution in a citizens' convention, subject to final approval in a referendum*” [The Liberal Democrat Manifesto 2010: 88], а також у нинішніх лідерів країни – консерваторів: “*Unlike other European countries, the UK does not have a written constitution. We will introduce a United Kingdom Sovereignty Bill to make it clear that ultimate authority stays in this country, in our Parliament*” [The Conservative manifesto 2010: 98]. Таким чином, вбачаємо піднесення демократичного рівня розвитку суспільства у формуванні державного устрою та намагання організації об'єктивної, закріпленої правовими документами, форми правління.

Головою держави та символом Британії, беззаперечно, є монарх (зараз – Королева Єлизавета II), який поєднує у собі всі гілки влади – судову, виконавчу й законодавчу. Обов'язки керманіча полягають в обранні лідера партії, яка отримала більшість місць у Палаті громад, і наданні йому посади прем'єр-міністра. Теоретично допускається призначення на зазначений пост будь-якого громадянина, навіть такого, який не перебуває у складі партій і Палаті лордів. Усі представлені парламентом законодавчі акти візуються Королевою, якій також надається право розпуску парламенту, без згоди прем'єра. Взагалі, роль монарха в нинішній Британії дуже обмежена, більшою мірою наділена церемоніальними функціями. Монарх як носій суверенітету держави інформується про політичні справи кожен тиждень, зустрічаючись з прем'єром-міністром та іншими членами Кабінету. Таким чином, офіційним лідером країни є прем'єр-міністр, який несе функцію представника держави в зовнішній політиці і є головним діячем у внутрішній, на відміну від королеви, яка царює, але не керує.

Як ми зазначали вище, монарх формально уособлює в собі всі три гілки влади, але також існує певне розмежування. Так, вищим законодавчим органом є парламент, у складі якого є королева, Палата громад і Палата лордів. Для нашого дослідження актуальним є розгляд Палати громад, оскільки саме вони складають політичний дискурс, який відбувається при виборі громадянами певної партії. Самобутньою є також партійна система Об'єданого королівства, початок створення якої сягає XVII століття. У цей час сформувалася парламентська опозиція, найменована вігами (*англ. whigamore* – прізвисько шотландських селян), політичний курс якої відбивав погляди торговельно-промислових шарів суспільства та дворянства. У подальшому цей політичний напрямок трансформувався в одну з головних партій – Ліберальну партію Великої Британії (*The Liberal Party*).

Противагу описаній партії склали прибічники короля, які отримали назву торі (від ірландського *tóraidhe* – розбійник, бандит). Охрещені в подальшому Консервативною партією (*The Conservative Party*), спочатку торі виступали з консервативних позицій, підтримуючи владу монарха й англіканське духовенство, відбиваючи першочергово інтереси земельної аристократії.

Зазначені політичні партії домінували на державній арені до 1920 року, коли внутрішні розлади призвели до занепаду Ліберальної партії. Тоді на зміну їй прийшла Лейбористська партія (*The Labour Party*), яка презентувала інтереси робочого класу. Членом партії може стати будь-який громадянин Об'єданого королівства Великої Британії та Північної Ірландії від 21 року народження, окрім членів Палати лордів, духовенства, душевнохворих, не поновлених у правах банкрутів та осіб, засуджених за певні види злочинів. Голосування є тайним і відбувається в одномандатних виборчих дільницях кожні 5 років. Для перемоги кандидат потребує лише більшість голосів. Система голосування надає додаткові місця партії задля ефективного втілення передвиборчої кампанії. Цікавим моментом є організація передвиборчої кампанії політичних діячів, а саме – випуск єдиного маніфесту, у якому розкриті пункти й напрямки подальшого розвитку держави. Поданий документ являє собою зафіксований план дій, де вказані приблизні строки виконання і яким надалі користується правляча партія, розвиваючи й доповнюючи його, адже “*...the planning system is vital for a strong economy, for an attractive and sustainable environment, and for a successful democracy*” [The Conservative manifesto 2010: 73]. Проілюструємо маніфест Ліберальної партії останньої передвиборчої кампанії: “*Those four changes are spelt out in detail in this manifesto. They will make Britain the fair country people want it to be. They are:*

- *Fair taxes that put money back in your pocket.*
- *A fair chance for every child.*

- *A fair future, creating jobs by making Britain greener.*
- *A fair deal for you from politicians* [The Liberal Democrat Manifesto 2010: 9].

This manifesto is not limited to these four structural changes. It is a full programme for a Liberal Democrat government, setting out our approach to all public services, to fiscal discipline, and to Britain's place in the changing world [The Liberal Democrat Manifesto 2010: 11].

Палата громад (*House of Commons*, повна назва – *The Honourable the Commons of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Parliament assembled*), до якої обираються партії, становлять ядро політичного життя країни – саме серед її членів обираються прем'єр-міністр та міністри. До 1911 року дві існуючі палати були рівноправними, але з 1911 року правління лібералів Парламентським актом закріпило верховенство Палати громад і значно обмежило владу Палати лордів.

Беззаперечною особливістю й унікальністю серед сучасної демократичної форми правління є наявність верхньої палати – Палати лордів (*House of Lords*, повна назва – *The Lords Spiritual and Temporal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Parliament assembled*), яка формується переважно в недемократичній формі, передаючись через спадковість. Характерно, що неодноразово Палатою громад провокувалося проведення реформи верхньої палати щодо способу отримання місця в Палаті лордів, а саме – створення виборчої системи на посаду перів. Відповідні заклики знаходимо в останній агітаційній кампанії партії Консерваторів, що на думку членів Палати громад зміцнить і піднесе демократію в країні на новий рівень: “*We will work to build a consensus for a mainly-elected second chamber to replace the current House of Lords, recognising that an efficient and effective second chamber should play an important role in our democracy and requires both legitimacy and public confidence* 67”. Наразі налічується близько 800 перів, серед яких є герцоги, маркізи, графи, віконті, барони і єпископи, імена яких вписані в так звану “золоту книгу” англійського дворянства (“*Roll*”). Палата лордів виконує функцію вищої і останньої судової інстанції, розглядаючи апеляційні скарги судів Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Лорд-канцлер та 11 довічних перів складають судовий комітет, рішення якого іноді формують новий законодавчий документ або скасовують попередній.

Демократичні позиції Великобританії передбачають відхід від влади королівської особи із формальним збереженням свого статусу та передачею виконавчих обов'язків парламенту. Однак, більшість королівських прерогатив і керівництво над країною перейшло до королівських міністрів, тобто до прем'єр-міністра та його кабінету, який складається приблизно з 20 міністрів. Взагалі, кабінет міністрів Об'єднаного королівства схожий за принципом побудови на Кабмін України, тому що кожен із зазначених міністрів є головою певного департаменту, їм допомагають молодші міністри. Монархом призначається прем'єр-міністр, який є лідером більшості Палати громад. Звичайно, члени кабінету визначають політику уряду і відповідальні за неї перед парламентом. Беззаперечно, можемо вважати, вектор розвитку державного устрою досліджуваної країни завжди повернений у бік розвитку демократії та свободи. Як приклад наведемо план Консервативної партії щодо зміцнення ліберальних позицій: “*So we plan to change Britain with a sweeping redistribution of power: from the state to citizens; from the government to Parliament; from Whitehall to communities; from Brussels to Britain; from bureaucracy to democracy. Taking power away from the political elite and handing it to the man and woman in the street*” [The Conservative manifesto 2010: 63]. Можемо простежити найвищий розвиток демократичного суспільства в наданні влади простій людині на вулиці, чого й намагаються досягти політичні сили Великої Британії. Особливістю також демократичної політики Англії є ще один центр влади – адміністративна еліта, а саме “Уайтхолл”. У Британії високопоставлені чиновники – постійні заступники міністрів, які безпосередньо керують діяльністю апаратів міністерств. Характерно, що саме ці політичні діячі не змінюються відповідно до панівної верхівки, а призначення на такий пост відбувається на конкурсній основі. В обов'язки державних службовців входить багато функцій – вони консультують міністрів з питань політики, займаються складанням промов і проектів відповідей на запити членів парламенту. Така структура дещо суперечить демократичним засадам, але все ж перевірена історично у своїй ефективній роботі.

На нашу думку, неоднозначною є політика Великої Британії щодо свободи висловлювання й отримання інформації, оскільки не має окремого закону щодо захисту особистого життя та конфіденційності. Тому наявний феномен подвійного використання або, навпаки, замовчування певних фактів. Прикладом може слугувати політика засекреченості законодавчих актів, які стають відкритими після декількох років від приймання, і навпаки: приватне життя громадянина переслідується спеціальними службами, що використовують навіть ДНК: “*...legislate to make sure that our DNA database is used primarily to store information about those who are guilty of committing crimes rather than those who are innocent...*” [The Conservative manifesto 2010: 80]. Вважаємо, що значним кроком до укорінення демократичного ладу країни стало прийняття у 2000 році закону про інформацію (*Freedom of Information Act*), в якому детально описано випадки й алгоритм надання інформації, документів, законодавчих актів, а також проілюстровано моменти відхилення запиту, але все одно “*in all the circumstances of the case, the public interest in maintaining the exemption outweighs the public interest in disclosing the information*”. (Частина 1, Ст. 39 закону).

Аналізуючи політичний дискурс Великобританії, зокрема агітаційні маніфести, ми звернули увагу на підтримання вільних некорумпованих ЗМІ політичними силами й намагання розвинути потужну мережу різних рівнів друкованих видань для об'єктивного освітлення політичних подій та інформування простих громадян. Так, у передвиборчій листівці Консерваторів зустрічаємо: “*Our plans to decentralise power will only work properly*

if there is a strong, independent and vibrant local media to hold local authorities to account" [The Conservative manifesto 2010: 76].

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що вираження концепту "FREEDOM" у Вестмінстерській системі відбувається завдяки синонімічним еквівалентам "democracy", "independence", які чітко вказують на незалежний стан означуваного явища. Аналіз політичного устрою Великобританії показав високорозвинені демократичні принципи країни, а отже, і самого поняття "свобода" для кожного громадянина. Цікавим також є поєднання різних форм правління – історично усталеної форми унітарної монархії та сучасне бачення рівноправ'я, що являє собою найвищий ступінь беззаперечного народовладдя.

Отже, концепт "FREEDOM" у політичній системі Великобританії посідає визначальне місце і проникає у всі гілки влади та ЗМІ, утворюючи основу для розвитку вільної, незалежної держави. Концепт "FREEDOM" є уособленням найвищої цінності англійців, вмщуючи у собі досвід минулих поколінь і сьогочасний стан демократичного суспільства. **Перспективним** постає не тільки глибоке вивчення політичної системи обраної держави, що виведе аналіз будь-якого концепту на якісно новий рівень, а й у тому, що концепт "FREEDOM" є складним багатограним явищем, який у даній роботі розглядався в одному аспекті (політичному дискурсі), що є початком для нових досліджень у цьому напрямку.

Література

Крашенинникова, Жидкова 2001: История государства и права зарубежных стран. Часть 2 : Учебник для вузов [Текст]. – 2-е изд., стер. / Под общ. ред. проф. Крашенинниковой Н. А. и проф. Жидкова О. А. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА М), 2001. – 712 с.

Новодранова 2006; Новодранова, В.Ф. Процессы редукции в объективации концептов // Язык и действительность : сб. науч. тр. [Текст] / Под. ред. В. Д. Мазо. – М. : ЛЕНАНД, 2006. – С. 389-392.

Collins Harper 2003: Collins English Dictionary – Complete and Unabridged [Text]. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com/freedom>. – Дата звернення : 23.09.2012. – Назва з екрана.

Hornby 2001: Hornby, A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary [Text]. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 1422 pp.

Longman Pearson 2000: Longman Dictionary of Contemporary English [Text]. – Pearson Education Ltd., Edinburgh Gate, Harlow, 2000. – 1668 pp.

The Conservative manifesto 2010: Invitation to join the government of Britain [Text] / [Електронний ресурс] // The Conservative manifesto 2010. – Режим доступу :

http://media.conservatives.s3.amazonaws.com/manifesto/cpmanifesto2010_lowres.pdf. – Дата звернення : 23.09.2012. – Назва з екрана.

The Labour Party Manifesto 2010: The Labour Party Manifesto 2010 [Text] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.labour.org.uk/uploads/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf>. – Дата звернення : 23.09.2012. – Назва з екрана.

The Liberal Democrat Manifesto 2010: The Liberal Democrat Manifesto 2010 [Text] [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://network.libdems.org.uk/manifesto2010/libdem_manifesto_2010.pdf. Дата звернення : 23.09.2012. – Назва з екрана.

Webster's Collegiate Dictionary 1986: Webster's Third New International Dictionary of the English Language [Text]. – Springfield, Massachusetts, USA, 1986. – 2662 pp.

В статье сделана попытка анализа политической системы Великобритании как феномена демократической формы правления, на базе которого происходит исследование специфики выражения лингвокультурного концепта "FREEDOM" в нормативных документах указанного государства, характеризующие состояние выражения свободы в английском обществе.

Ключевые слова: политический дискурс, концепт, демократия, независимость, монархия.

The article is an attempt to analyze the political system of the United Kingdom as a phenomenon of the democratic form government's, which is based on the research of specific expression linguocultural concept of "FREEDOM" in the legislation of that State, describing the state of freedom's expression in English society.

Keywords: political discourse, the concept of democracy, the independence of the monarchy.

Надійшла до редакції 28 вересня 2012 року.

Олена Пефтієва

УДК 811.161.2'371(043)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МІКРОКОНЦЕПТУ РІД ДІЯЛЬНОСТІ ОБРАЗНИМИ ІМЕННИКАМИ-НАЙМЕНУВАННЯМИ ОСОБИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто особливості вербалізації мікроконцепту РІД ДІЯЛЬНОСТІ образними іменниками-найменуваннями особи в українській мові. Встановлено семантичний обсяг імені мікроконцепту, його синонімічні ознаки та етимологічна характеристика. Виявлено семантичні ознаки образного складника